

مقدمه

خارشتر یا علف ترنجبین، یکی از گیاهان شورزی و سازگار با آب‌های با درجه سختی بالا است. این گیاه قابلیت رشد در شرایط بیابانی خشک و نیمه‌خشک را دارد و به وسیله اندام رویشی (قلمه) و بذر تکثیر می‌شود. پروتئین خام و ماده آلی آن به ترتیب حدود ۱۰ و ۹۰ درصد و انرژی خام آن نیز بصورت تقریبی ۴۰۰۰ کیلوکالری در کیلوگرم برآورد شده است. از خارشتر میتوان بصورت علوفه خشک یا سیلو شده در تغذیه دام خصوصا به عنوان جایگزین مخلوط کاه و یونجه استفاده کرد. در طب سنتی، کاربردهای درمانی فراوان و مهمی برای ترنجبین ذکر شده است. ترنجبین طبیعت بسیار گرم و خشکی دارد. از جوشانده اندام خارشتر به عنوان مدر و مسهل، از روغن برگ آن جهت درمان روماتیسم و از گل آن برای التیام بواسیر استفاده می‌شود.

مشخصات گیاه‌شناسی خارشتر

خارشتر با نام علمی (*Alhagi maurorum*) از خانواده بقولات (Fabaceae)، گیاهی چندساله به ارتفاع ۲۰ تا ۱۲۰ سانتی‌متر که دارای شاخه‌های متعدد خاردار به رنگ سبز تا سبز مات می‌باشد. طول خارها، از یک تا شش سانتیمتر متغیر بوده و زاویه آن‌ها، تقریبا راست است. برگ‌ها بیضی شکل به طول ۱۰ تا ۱۵ و عرض سه تا پنج میلی‌متر و گل‌ها که معمولا در محور خارها و به تعداد دو تا هشت عدد در هر خار ظاهر می‌شوند، به رنگ قرمز ارغوانی تا جگری هستند. کاسه گل، بدون کرک است و میوه به صورت نیام دانه تسبیحی، حاوی چهار تا هفت دانه می‌باشد. سطح نیام صاف یا دارای خارهای کوتاه است.

جدول ۱- مشخصات گیاه‌شناسی خارشتر

خارشتر، خاربز، علف ترنجبین	نام فارسی
Caspian manna, Persian manna	نام انگلیسی
Alhagi maurorum	نام علمی
Fabaceae	خانواده

شکل ۱- آشنایی با بوته، ساقه، گل و ترنجبین خارشر

کاشت

گیاه خارشر تقریباً در تمام نقاط کشور و در تمام خاک‌ها رشد و نمو دارد. ریشه آن بسیار عمیق است و در مقابل کم آبی مقاومت زیادی دارد. از طریق ریشه و بذر تکثیر می‌گردد ولی معمولاً در مزارع تکثیر آن از طریق روشی صورت می‌گیرد زیرا گیاهچه‌های حاصل از بذر در مراحل اولیه رشد، ضعیف هستند. بذر آن دارای پوسته بسیار سخت است و برای جوانه‌زدن نیاز به تیماردهی دارد. با این وجود پیش‌بینی شده است که کشت بذر (پس از استقرار) سبب ایجاد ریشه‌های قوی‌تر و عمیق‌تر می‌شود. بذرهای این گیاه در فصل تابستان بسته به شرایط آب و هوایی منطقه، ایجاد می‌شوند.

گزارش شده است که دمای بهینه و عمق خاک مناسب برای جوانه‌زنی بذر خارشر دمای حدود ۲۷ درجه سانتی‌گراد و عمق یک سانتی‌متری خاک می‌باشد. بذر خارشر قادرند برای مدت دست کم هشت ماه در زیر

خارشر

PTMP/SK/R&D/A/ Alhagi 01 /14082021

آب و نیز برای چندین سال در خاک‌های نیمه‌خشک بدون از دست دادن قوه نامیه زنده بمانند. قوه نامیه بذور این گیاه به سرعت در معرض سرما و خاک‌های مرطوب پس از گذشت یک سال کاهش می‌یابد. جهت حفظ رطوبت خاک و یکنواختی در کاشت، نیاز است به زیرشکن (با استفاده از ساب سویلر) در مهر ماه (پیش از آغاز بارندگی) اقدام شود. پیشنهاد شده است در این زمان ابتدا کرت یا جوی و پشته‌هایی ایجاد شود تا بتواند آب اولین بارندگی را در خود جای دهد و سپس اقدام به کشت شود.

شکل ۲- مزرعه خارشر

داشت

در مناطقی که خارشرهای موجود در زمین چندساله شده‌اند، بهتر است در فصل بهار به منظور تحریک ریشه‌ها و افزایش تراکم گیاه، عملیات دیسک صورت گیرد. در مناطقی که سطح تبخیر بالا است (بالتر از ۳۰۰ میلی‌متر در سال) و در صورتی که میزان بارندگی‌های سالیانه بسیار کم است (کمتر از ۴۰۰ میلی‌متر در سال)،

یک یا دو مرتبه آبیاری می‌تواند صورت گیرد اما این گیاه عموماً به صورت خودرو در بیابان‌ها می‌روید و نیاز آبی بسیار کمی دارد.

رشد سریع و تهاجمی خارشر به سایر گیاهان و علف‌های هرز اجازه رشد نمی‌دهد و این باعث می‌شود در عرصه‌های طبیعی بر سایر گیاهان برتری داشته و گونه گیاهی غالب منطقه باشد.

برداشت

بوته‌های خارشر به دو گروه نر و ماده تقسیم می‌شوند. بوته‌های نر رشد سریعی دارند ولی مان تولید نمی‌کنند. ولی بوته‌های ماده گرچه رشد آهسته‌ای دارند ولی قادر به تولید مان هستند. فصل برداشت مان از پایان بهار تا پاییز (بسته به شرایط آب و هوایی) صورت می‌گیرد. مان در طول شب و در صبح جمع‌آوری می‌شود. این کار با تکان دادن بوته‌های خرد شده بر روی پارچه بزرگ و سپس پاک کردن و جمع‌آوری آن‌ها صورت می‌گیرد. برای جمع‌آوری مان‌هایی که به ساقه‌ها چسبیده‌اند، بوته را در آب غوطه‌ور ساخته تا مان‌ها حل شوند و بعد با تبخیر آب، ذرات کوچکی از مان بدست می‌آیند که البته کیفیت پایین‌تری دارند.

شکل ۳- برداشت ترنجبین و خارشر علوفه‌ای

خارشر

PTMP/SK/R&D/A/ Alhagi 01 /14082021

منبع

زینلی، حسین؛ توکلی، مهسا، کمالیون، احمدرضا؛ نورزاد مقدم، محسن؛ احمدی، کتایون؛ پوریانژاد، فرزانه؛ پورعلی، پریسا. (۱۳۹۸). آشنایی با گیاه دارویی خارشر و روش تولید آن. تهران: مرکز طرح ملی گیاهان دارویی

تعاونی پترو تمدن مهام پارس

PTMP/SK/R&D/A/ Alhagi 01 /14082021

